

worpen aan de constante pressie van de regering die, bij dalende inkomsten het ideaal van het begrotingsevenwicht najagend, hardnekkig op bezuiniging aandrong.

De regering (en in dat opzicht gaf zij uitdrukking aan de inzichten van de grote meerderheid van Staten-Generaal en publieke opinie) was van mening dat het geld ontbrak (en niet geleend mocht worden!) om de werklozen meer te geven dan voor een minimaal bestaan nodig was. Kleine aanvullingen waren mogelijk: soms een 'Kerstgave' ter hoogte van een kwart van het wekelijks steunbedrag; van tijd tot tijd extra-goedkope margarine; extra-goedkoop vlees-in-blik; een kosteloos fietsplaatje voor hen 'die konden aantonen dat zij hun rijwiel nodig hadden ter voldoening van de voorschriften van de steunregeling' (woonden zij minder dan een half uur lopen van het stempellokaal, dan konden zij het, aldus de overheid, buiten een fiets stellen) 'en aan werklozen die aannemelijk konden maken dat zij hun rijwiel behoeften voor het zoeken van werk' – beide concessies golden alleen voor gezinshoofden¹. Dan werd door het in 1931 opgerichte Nationaal Crisis Comité met bijdragen van overheid en particulieren en met inschakeling van kerkelijke en andere liefdadigheidsinstanties via plaatselijke Crisis Comités aanvullende steun in natura verdeeld: hoofdzakelijk kleding, schoeisel en beddegoed – een-en-ander uiteraard alleen dan wanneer bij huisbezoek geconstateerd was dat er 'ernstige achterstand' bestond. In 1933 had die aanvullende steun per ondersteunde werkloze gemiddeld een waarde van vijf gulden.² Het was weinig. Het was meer dan niets.

Maar er was nog een tweede motief dat de regering tot haar aan schrielheid grenzende zuinigheid bracht. De voorzitter van de Maatschappij van Nijverheid die in 1911 de werkloosheid aangeduid had als een van de 'kanalen waarlangs het overtollige afvloeit', de drie ministers uit het eerste kabinet-Ruys die, zoals wij zagen, tien jaar later eigenlijk de gehele werklozensteun hadden willen opheffen – zij gingen er met de klassieke liberale economen van uit, dat in een periode van malaise de lonen *behoorden* te dalen; dan zouden de goederen goedkoper worden; en dan zou de vraag, dan zou ook de productie weer gaan stijgen. Anders gezegd: hoe lager lonen, des te sneller herstel. En hoe minder men nu voor de werklozen deed, des te groter zou de druk zijn die zij op de arbeidsmarkt en dus op het loonpeil van de nog werkenden zouden uitoefenen. 'Aanpassing van ons gehele leven aan de verminderde welvaart is, zie ik het goed, onvermijdelijk', schreef de verantwoordelijke minister in januari 1931 in een circulaire aan de gemeente-

¹ Van Hoeven en Schouten: *De steunverlening aan werkloze arbeiders*, p. 143. ² A.v., p. 138-39.